

Մոզերի ընծաները

Մոզերի ընծաները

հեղինակ՝ Օ՛Հենրի
թարգմանիչ՝ Ալբերտ Խաչատրյան
աղբյուր՝ «XXրդ դարի արտասահմանյան
արձակ» (1 հատոր)

Մի դոլար ութսուներեք ցենտ: Ընդամենը այդքան էր: Որից վաթսուներեք ցենտ՝ մեկ ցենտանոց մետաղադրամներով: Դրանցից յուրաքանչյուրի համար հարկ էր եղել սակարկել նպարավաճառի, բանջարավաճառի, մսագործի հետ այնպես, որ մինչև սկանչները կարմրել էր այն համր դժգոհությունից, որ առաջացրել էր նման խնայողությունը: Դեղյան երեք անգամ նորից հաշվեց: Մի դոլար ութսուներեք ցենտ: Իսկ վաղը Ծննդյան տոներն են:

Միակ բանը, որ մնում էր անել, փովելն էր հնամաշ օթոցին ու արտասվելը: Դեղյան հենց այդպես էլ վարվեց: Այստեղից էլ առաջ է գալիս փիլիսոփայական եզրահանգում, որ կյանքը բաղկացած է արցունքներից, հառաչներից ու ժպիտներից, ընդ որում՝ հառաչները գերակշռում են:

Մինչ տանտիրուհին կանցնի այդ բոլոր փուլերը, աչքի անցկացնենք տունը: Փոքրիկ բնակարան՝ շաբաթը ութ դոլարով: Կահավորանքը վկայում էր ոչ թե աղաղակող աղքատության, այլ համեստորեն լռող չքավորության մասին: Ներքևում՝ շքամուտքի դռանը, նամակների արկղիկն է, մի արկղիկ, որի անցքից հնարավոր չէ խցկել ոչ մի նամակ, և էլեկտրական գանգի կոճակը, որից ոչ մի մահկանացուի չի հաջողվի սեղմելով որևէ ձայն դուրս բերել: Դրան կցված էր «Մր. Ջեյմս Դիլինգհեմ Յունգ» մակագրությամբ մի քարտ: «Դիլինգհեմը» բարեկեցության ոչ վաղուցվա շրջանում ծավալվել էր ամբողջ երկարությամբ, երբ վերոհիշյալ անվան տերը շաբաթական երեսուներեք դոլար էր ստանում, իսկ այժմ՝ «Դիլինգհեմ» բառի տառերը խամրել էին, ասես լրջորեն խորհելով: Վերջապահ՝ արդյոք, դառնալով տոսկ համեստ ու անհավակնոտ «Դ»: Սակայն, երբ միտքը Ջեյմս Դիլինգհեմ Յունգը գալիս էր տուն և բարձրանում վերին հարկ, նրան մշտապես դիմավորում էին «Ջիմ» բացականչությունն ու քնքուշ գրկախառնությունները միսիս Ջեյմս Դիլինգհեմ Յունգի, որին ձեզ արդեն ներկայացրել ենք Դեղյա անվամբ: Իսկ դա, հիրավի, շատ հաճելի է:

Դեղյան դադարեց արտասվելուց և խավափնչիկով թեթևակիորեն դիմափոշի քսեց այտերին: Այժմ նա կանգնել էր պատուհանի մոտ և թախիծով նայում էր գորշ բակի երկայնքով ձգվող գորշ ցանկապատի վրա ճեմող գորշ կատվին: Վաղը Ծննդյան տոներն են, իսկ ինքը միայն մեկ դոլար ութսուներեք ցենտ ունի Ջիմին նվեր գնելու համար: Ամիսներ շարունակ բառացիորեն տնտեսել էր յուրաքանչյուր ցենտը, իսկ եղածն ընդամենը այդքան էր: Շաբաթը քսան դոլարով հեռու չեն գնա: Ծախսերն ավելի շատ դուրս եկան, քան նախատեսել էր: Միշտ էլ այդպես է լինում: Ջիմին նվեր գնելու համար ընդամենը մեկ դոլար ութսուներեք ցենտ: Իր Ջիմի համար: Քանի-քանի բերկրալի ժամեր էր անցկացրել, մտածելով՝ ինչ գեղեցիկ բան նվիրի նրան Ծննդյան տոներին: Ինչ-որ առանձնահատուկ, հազվագյուտ, թանկարժեք մի բան, որը գեթ փոքր-ինչ արժանի լինի Ջիմին պատկանելու մեծ պատվին:

Մի մեծ հայելի էր դրված յուսամուտների միջև: Երբևիցե առիթ ունեցնէ՛ր նայել ութսուներեք կահավորված բնակարանում դրված հայելու մեջ: Դիտելով նրա նեղ փեղկերում արտացոլվող իրար հաջորդող փոփոխությունները, շատ նիհար ու շարժուն մարդը կարող է բավականին ճիշտ պատկերացում կազմել իր արտաքինի մասին: Երբևիցե Դեղյային հաջողվել էր հասնել այդ արվեստին: Հանկարծ նա հեռացավ յուսամուտի մոտից և նետվեց դեպի հայելին: Աչքերը փայլում էին, սակայն քսան վայրկյանի ընթացքում երեսին գույն չմնաց: Արագ շարժումով հանեց հերակալները և արձակեց մագերը:

Ի դեպ, Ջեյմս Դիլինգհեմ Յունգը իր հպարտությունը կազմող երկու թանկ բան ուներ: Մեկը Ջիմի՝ հորից և պապայից ժառանգած ոսկե ժամացույցն էր, մյուսը՝ Դեղյայի մագերը: Եթե Սաբայի թագուհին ապրեր դիմացի տանը, գրուխը լվանալուց հետո Դեղյան անպայման յուսամուտի մոտ կչորացներ արձակած մագերը հատուկ նրա համար, որպեսզի նսեմացմեր նորին մեծությունը թագուհու բոլոր գեեստների ու զարդերի փայլը: Եթե Սողոմոն թագավորը որպես բարապան ծառայեր նույն տանը և նկուղում պահեր իր ողջ հարստությունը, նրա մոտով անցնելիս, Ջիմը ամեն անգամ անգամ գրպանից կհաներ ժամացույցը հատուկ նրա համար, որպեսզի տեսներ, թե ինչպես է նա նախանձից փետում մորուքը:

Եվ ահա Դեղյայի մագերը, ջրվեժի շագանակագույն ջրերի նման փայլելով ու շողշողալով, իջան ծնկներից ներքև ու թիկնոցի պես պարուրեցին գրեթե ողջ մարմինը: Սակայն Դեղյան, նյարդայնանալով ու փութկոտությամբ, իսկույն նորից հավաքեց վարսերը: Այնուհետև, ասես տարակուսելով, մի պահ անշարժացավ, և արցունքի երկու-երեք կաթիլ ընկան հնամաշ կարմիր գորգին:

Հնամաշ, դարչնագույն ժակետն ուներին, հնամաշ, դարչնագույն գլխարկը գլխին, շրջագեեստը փողփողացնելով, տակավին չորացած արցունքի կաթիլների փայլն աչքերում, նա արդեն սլանում էր ներքև, փողոց:

Յուցանակը, որի մոտ կանգնեց, ավետում էր. «Մաղամ Սոֆրոնի, մագերից պատրաստված ամեն տեսակի արտադրանք»: Դեղյան վազվելով բարձրացավ երկրորդ հարկ և, դժվարությամբ շունչ առնելով, կանգնեց:

— Մազերս չե՞ք գնի, — հարցրեց մադամին:

— Մազեր գնում եմ, — պատասխանեց մադամը: Հանեք ձեր գլխարկը, ապրանքը պետք է տեսնեմ: Կրկին կոհակեց շագանակագույն ջրվեժը:

— Քսան դոլար, — ասաց մադամը, հմտորեն ձեռքում ծանր ու թեթև անելով թանձր մասսան:

— Շտապ տվե՛ք, — ասաց Դելլան:

Հաջորդ երկու ժամն անցավ վարդագույն թևերի վրա (ներողություն եմ խնդրում ձեզից փոխաբերության համար): Դելլան վազվզում էր խանութներում՝ նվեր փնտրելով Ջիմի համար:

Վերջապես գտավ: Տարակույս չկար, այն ստեղծված էր Ջիմի, միայն Ջիմի համար: Նման բան մյուս խանութներում չգտնվեց, թեև շատ էր փնտրել: Դա գրպանի ժամացույցի պլատինե շղթա էր, որը գերում էր ոչ թե իր ցուցադրական փայլով, այլ պարզ ու անպարտապահ զարդանախշով, անթերի որակով, — այդպիսին պետք է լինեն բոլոր լավ իրերը: Այն թերևս կարելի էր արժանի համարել այդ ժամացույցին: Հենց որ Դելլան տեսավ շղթան, իսկույն հասկացավ, որ այն պետք է պատկանի Ջիմին: Դա այնպիսին էր, ինչպիսին էր Ջիմն ինքը. Համեստություն և արժանապատվություն, հասկանիչներ, որոնք բնորոշ էին երկուսին էլ: Հարկ եղավ դրամարկդ մուծել քսանմեկ դոլար, և և Դելլան շտապեց տուն՝ գրպանում ութսունյոթ ցենտ: Այդպիսի շղթայով Ջիմը ցանկացած հասարակությունում չի ամաչի հանել ժամացույցը և իմանալ, թե ժամը քանիսն է: Որքան էլ հրաշալի լինեք նրա ժամացույցը, այնուամենայնիվ նա հաճախ էր գողունի նայում դրան, քանզի կախված էր կաշվե անպետք փոկից:

Տանը Դելլայի աշխուժությունը հանդարտվեց, իր տեղը զիջելով շրջահայեցողությանն ու հաշվենկատությանը: Նա վերցրեց մազերը գանգրացնելու ունեյին, վառեց գազն ու սկսեց շտկել այն ավերածությունները, որ պատճառել էր մեծահոգությանը գուգակցած սերը: Իսկ դա, բարեկամներս, միշտ էլ ծանր աշխատանք է, հսկայական աշխատանք:

Քառասուն բոպե էլ չէր անցել, երբ նրա գլուխը ծածկվեց շատ մանր խոպոպիկներով, որոնք նրան զարմանալիորեն նմանեցրին դաերից փախած փոքր տղայի: Դելլան երկարատև, քննախույզ մի հայացքով նայեց հայելու մեջ:

«Դե, — ասաց նա ինքն իրեն, — եթե Ջիմն իսկույն չսպանի ինձ, հենց որ տեսնի, կվճռի, որ նման եմ Քոնի այլենդյան խմբերգչուհու: Սակայն ինչ կարող էի անել, ախ, ինչ կարող էի անել, երբ ընդամենը մի դոլար ութսունյոթ ցենտ ունեի»:

Ժամը յոթին սուրճն արդեն պատրաստ էր, և շիկացած թավան գագոջախի վրա սպասում էր ոչխարի մսից կոտլետներին:

Ջիմը երբեք չէր ուշանում: Դելլան ձեռքի մեջ սեղմեց պլատինե շղթան և նստեց սեղանի ծայրին մոտ, մուտքի դռանն ավելի մոտիկ: Շուտով լսեց ներքևի սանդուղքից եկող նրա ոտնաձայները և մի պահ գունատվեց: Նա սովորություն ուներ ամեն տեսակի առօրյա մանրուքների առիթով կարճ աղոթքով դիմել աստծուն և փութով մրմնջաց:

— Տե՛ր աստված, այնպես արա, որ չդադարեմ նրան դուր գալուց:

Դուռը բացվեց, Ջիմը ներս մտավ և իր ետևից փակեց այն: Նրա դեմքը նիհար էր, մտահոգ: Հեշտ բան չէր քսաներկու տարեկան հասակում ծանրաբեռնված լինել ընտանիքով: Նրան արդեն վաղուց նոր վերարկու էր պետք, ձեռքերն էլ սառչում էին առանց ձեռնոցների:

Լորի հոտն առած սետերի պես Ջիմը քար կտրած կանգնած մնաց դռան մոտ: Այնպիսի արտահայտությամբ էր հայացքը հառել կնոջը, որ Դելլան չկարողացավ հասկանալ և սարսափեց: Դա ոչ գայրույթ էր, ոչ զարմանք, ոչ հանդիմանանք, ոչ էլ սոսկում, ոչ մեկը այն զգացումներից, որ կարելի էր սպասել: Ջիմը պարզապես նայում էր, հայացքը չկտրելով նրանից, և նրա դեմքը չէր փոխում իր տարօրինակ արտահայտությունը:

Դելլան վեր թռավ սեղանի մոտից և նետվեց դեպի ամուսինը:

— Ջիմ, սիրելիս, — գոչեց նա, — այդպես մի՛ նայիր: Մազերս կտրեցի ու վաճառեցի, որովհետև չէի դիմանա, եթե ոչինչ չունենայի քեզ նվիրելու Ծննդյան տոներին: Չես բարկանում, չե՞: Այլ կերպ չէի կարող: Մազերս շատ արագ են աճում: Դե, Ջիմ, շնորհավորիր ինձ Ծննդյան օրվա կապակցությամբ, և արի ուրախ դիմավորենք տոնը: Եթե իմանայիր, թե ինչ հրաշալի, ինչ հոյակապ նվեր եմ պատրաստել քեզ համար:

— Մազերդ կտրե՞լ ես, — հարցրեց Ջիմը մի տեսակ ճիգով. թեև ուղեղը լարված աշխատում էր, բայց տակավին չէր կարողանում ըմբռնել այդ փաստը:

— Այո, կտրել և վաճառել եմ, — ասաց Դելլան: — Բայց չէ որ դու, միևնույն է, կսիրես ինձ: Չէ որ չեմ փոխվել, չնայած կարճ են մազերս:

Ձիմը շվարած նայեց շուրջը:

— Ուրեմն հյուսերդ այլևս չկա՞ն, — հարցրեց նա անմիտ համառությամբ:

— Մի՛ փնտրիր, չես գտնի, — ասաց Դելլան: — Չէ որ ասում եմ, որ վաճառել եմ, կտրել եմ ու վաճառել: Այսօր նավակատիք է, Ձիմ: Քնքուշ եղիր ինձ հետ, քանի որ հանուն քեզ եմ դա արել: Թերևս հնարավոր է հաշվել գլխիս մագերը, — շարունակեց նա, և նրա քնքուշ ձայնը հանկարծ լրջորեն հնչեց, — սակայն ոչ ոք, ոչ ոք չի կարող չափել քո հանդեպ ունեցած իմ սերը: Կոտլետները տապակե՞մ, Ձիմ:

Ձիմը դուրս եկավ ընդարմացած վիճակից: Նա գիրկն առավ իր Դելլային: Համեստ գտնվենք և մի քանի վայրկյան զբաղվենք որևէ կողմնակի առարկայի քննությամբ: Ո՞րն է շատ, շաբաթը ութ դոլարը, թե տարին մեկ միլիոնը: Մաթեմատիկոսը կամ իմաստունը սխալ կպատասխանեն ձեզ: Մոզերը թանկարժեք ընծաներ բերեցին, սակայն մի բան չկար դրանց մեջ: Բայց այդ մշուշապատ ակնարկների պարզաբանումը հետո:

Ձիմը մի փաթեթ հանեց վերարկուի գրպանից և նետեց սեղանին:

— Միայ չհասկանաս ինձ, Դելլ, — ասաց նա: — Ոչ մի սանրվածք ու կտրված մագեր չեն կարող ստիպել ինձ, որ դադարեմ իմ Դելլային սիրելուց: Մակայն բաց արա փաթեթը և այդ ժամանակ կհասկանաս, թե ինչու սկզբում մի պահ փոքր-ինչ աաշեցի:

Ձյունասպիտակ մատիկները թափով քանդեցին փաթեթի կայն ու թուղթը: Հետևեց հիացմունքի պողոթում, որից անմիջապես հետո-ավաղ-իրար հաջորդեցին գուտ կանացի արցունքների հեղեղ ու հառաչներ, այնպես որ հարկ եղավ անհապաղ դիմել այն հանգստացնող միջոցներին, որ իր տրամադրության տակ ուներ տանտերը:

Սեղանին դրված էին սանրեր, մեկը՝ մագերը ետևում, մյուս երկուսը կողքերին հավաքելու համար: Դա այն նույն սանրերի հավաքածուն էր, որով Դելլան, դիտելով Բրոդվեյի վրա գտնվող ցուցափեղկերից մեկը, զմայլվում էր: Կրիայի պատյանից պատրաստված հրաշալի սանրեր, անկյուններին փայլուն փոքրիկ քարեր ազուցված, որոնք Դելլայի շագանակագույն մագերի գույնն ունեին: Դրանք թանկ արժեին, Դելլան գիտեր այդ մասին, և նրա սիրտը հալումաշ էր լինում ու տոչորվում այդ սանրերը ձեռք բերելու անիրականամալի ցանկությունից: Եվ ահա դրանք իրենն են, սակայն այլևս չկան գեղեցիկ մագերը, որոնց զարդարեր դրանց բաղձալի փայլը:

Այնուամենայնիվ Դելլան սանրերը սեղմեց կրծքին և երբ, վերջապես, ուժ գտավ բարձրացնելու գլուխը և արցունքների միջից ժպտալու, ասաց.

— Մագերս շատ արագ են աճում, Ձիմ:

Եվ հանկարծ վեր ցատկեց, ինչպես եռացրած ջրից վախեցած կատվիկ, ու գոչեց.

— Ախ, աստված իմ:

Չէ որ Ձիմը դեռ չէր տեսել նրա հրաշալի նվերը: Փութով բաց ափի մեջ նրան մեկնեց շղթան: Թանկարժեք փայլատ մետաղը ասես կայծկլտաց նրա բուռն ու անկեղծ ուրախության ճառագայթների մեջ:

— Մի՞թե հրաշալի չէ, Ձիմ: Ամբողջ քաղաքն եմ չափել, մինչև գտել եմ: Այժմ կարող ես օրը թեկուզ հարյուր անգամ նայել ժամացույցին: Ինձ տուր այն: Ուզում եմ տեսնել, թե ինչպես են համապատասխանում իրար:

Մակայն Ձիմը, ենթարկվելու փոխարեն, պառկեց բազմոցին, ձեռքերը դրեց գլխատակին և ժպտաց:

— Դելլ, — ասաց նա, — ստիպված ենք առայժմ պահել մեր նվերները, թող միառժամանակ մնան: Առայժմ դրանք շատ լավն են մեզ համար: Ժամացույցը ծախեցի, որպեսզի սանրեր գնեմ քեզ համար: Իսկ հիմա, ըստ երևույթին, կոտլետներ տապակելու իսկական ժամանակն է:

Մոզերը, որոնք ընծաներ բերեցին մտուր՝ մանկան համար, ինչպես հայտնի է, իմաստուն մարդիկ էին, զարմանալի իմաստուն մարդիկ: Հենց նրանք էլ մողա դարձրին Ծննդյան տոներին ընծաներ տալը: Եվ քանի որ նրանք իմաստուն էին, ապա նրանց ընծաներն էլ իրենց իմաստն ունեին. թեկուզ դրանք պիտանի էլ չլինեին, կփոխանակվեին նախապայմանի իրավունքով: Իսկ ես այստեղ ձեզ պատմեցի առանձնապես ոչ մի բանով աչքի չընկնող մի պատմություն ութ դոլարանոց բնակարանում ապրող երկու անմիտ երեխաների մասին, որոնք ամենայն անկեղծությամբ իրար գոհաբերեցին իրենց ամենամեծ գանձը: Եվ թող սա օրինակ ծառայի մեր օրերի իմաստուններին, որ բոլոր նվիրատուներից ամենաիմաստունը այս երկուսն էին: Բոլոր նվիրատուներից կամ ընծա ընդունողներից ամենաիմաստունները հենց սրանց նմաններն են: Ամենուրեք ու ամեն տեղ: Եվ մոզերը նրանք են: